שם השיעור: שליחות לדבר עברה – נבואה והלכה

שם המרצה: הרב ד"ר תמיר גרנות

תלמוד בבלי מסכת קידושין דף מב עמוד ב
והא דתנן: השולח את הבעירה ביד חרש שוטה וקטן - פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים, שילח ביד פיקח - פיקח חייב; ואמאי? נימא: שלוחו של אדם כמותו! שאני התם, דאין שליח לדבר עבירה, דאמרינן: דברי הרב ודברי תלמיד - דברי מי שומעים? ...והא דתני: האומר לשלוחו צא הרוג את הנפש - הוא חייב, ושולחיו פטור; שמאי הזקן אומר משום חגי הנביא: שולחיו חייב, שנא': אותו הרגת בחרב בני עמון; מאי טעמיה דשמאי הזקן? קסבר: שני כתובים הבאים כאחד מלמדין, והוא ההוא לא דריש. ואיבעית אימא: לעולם דריש, ומאי חייב? חייב בדיני שמים. מכלל דת"ק סבר: אפילו מדיני שמים נמי פטור? אלא דינא רבה ודינא זוטא איכא בינייהו. ואיבעית אימא: שאני התם, דגלי רחמנא אותו הרגת בחרב בני עמון. ואידך? הרי לך כחרב בני עמון, מה חרב בני עמון אין אתה נענש עליו, אף אוריה החתי אי אתה נענש עליו; מאי טעמא? מורד במלכות הוה, דקאמר ליה: ואדוני יואב וכל עבדי אדוני על פני השדה חונים.

תלמוד בבלי מסכת שבת דף נו עמוד א
ואתו הרגת בחרב בני עמון, מה חרב בני עמון אי אתה נענש עליו - אף אוריה החתי אי אתה נענש עליו. מאי טעמא - מורד במלכות הוה, דאמר ליה ואדני יואב ועבדי אדני על פני השדה חנים. אמר רב: כי מעיינת ביה בדוד לא משכחת ביה בר מדאוריה, דכתיב רק בדבר אוריה החתי.

רד"ק שמואל ב פרק יב פסוק ט
ואותו הרגת בחרב בני עמון - אחר שאמר הכית בחרב למה אמר ואותו הרגת בחרב בני עמון ר"ל שתי רעות עשית במיתתו שהרגתו בחרב בני עמון כלומר שהפלתו ביד שונאי ישראל ובדברי רז"ל אף על גב דבכל התורה כלה אין שליח לדבר עבירה כי בכל מקום השולח פטור והשליח חייב הכא שאני שהכתוב קראו הורג שנאמר ואותו הרגת והטע' לפי שהיה מלך ואין עובר על מצותו כאילו הוא הרגו וכן שאול שצוה להרוג נוב עיר הכהנים כאילו הוא הרגם ואף על גב שאין לאדם לעשות מצות מלך בזה הענין וכיוצא בו כמו שכתבנו למעלה כל איש אשר ימרה את פיך יומת יכול אפילו לדבר עבירה תלמוד לומר רק אף על פי כן אין כל אדם נזהר בזה ויודע לדרוש אכין ורקין לפיכך העונש על המלך:

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף מט עמוד א

אמר ליה: ניזיל אבנר, מאי טעמא קטלתיה לעמשא? - אמר ליה: עמשא מורד במלכות הוה, דכתיב ויאמר המלך לעמשא הזעק לי את איש יהודה שלשת ימים וגו' וילך עמשא להזעיק את יהודה ויוחר וגו'. אמר ליה: עמשא אכין ורקין דרש, אשכחינהו דפתיח להו במסכתא; אמר: כתיב כל איש אשר ימרה את פיך ולא ישמע את דבריך לכל אשר תצונו יומת, יכול אפילו לדברי תורה - תלמוד לומר, רק חזק ואמץ

רד"ק שמואל א פרק כב פסוק יז
(יז) ולא אבו - דרשו כי אבנר ועמשא היו ולא אבו לפגוע בכהני ה' כי דרשו אכין ורקין מיעוטין מה שכתוב כל איש אשר ימרה את פיך יומת יכול אפילו לדבר עבירה תלמוד לומר רק חזק ואמץ ולדעת הדרש הזה יהיה פירוש ויאמר המלך לרצים ולנצבים עליו כי אבנר ועמשא לא היו רצים אלא שרים:

תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף י עמוד ב
ואי סלקא דעתך חצר משום שליחות איתרבאי אם כן מצינו שליח לדבר עבירה, וקיימא לן: אין שליח לדבר עבירה! - אמר רבינא: היכא אמרינן דאין שליח לדבר עבירה - היכא דשליח בר חיובא הוא, אבל בחצר דלאו בר חיובא הוא - מיחייב שולחו. ... רב סמא אמר: היכא אמרינן אין שליח לדבר עבירה - היכא דאי בעי עביד, ואי בעי לא עביד. אבל חצר, דבעל כרחיה מותיב בה - מיחייב שולחו.

קובץ שיטות קמאי מסכת קידושין דף מג עמוד א – רבנו חננאל
והא דתניא האומר לשלוחו הרוג נפש והרג ההורג חייב והשולח [פטור, שמאי הז]קן אומ' משום חגי הנביא שולחו חייב שנ' ואותו הרגת בחרב בני עמון, והתם על ידי שליח. ... דינא רבה ודינא זוטא, פיר'

לעולם רבנן ושמאי תרוייהו אמרי כי בדיני שמים חייב, מיהו שמאי סבר דינא רבה בידי שמים הריגה, וחכמי' אומ' דינא זוטא לא כהורג נפש אלא כגורם להריגה. אי בעית [אי]מא לעולם אית ליה לשמאי בכל התורה כולה אין שליח לדבר עברה, ושני ה[תם דגלי] ביה רחמ' ואותו הרגת קראו הורג, שמ' מינ' משום דהוי מלך ואין רשות לאדם להמרות פיו ולא לעבור על גזירותיו, וכל כהאי גוונא חייב השולח, וזולת[ו חייב] העושה והשולח פטור...

קובץ שיטות קמאי מסכת קידושין דף מג עמוד א [חידושי מהר"י בירב].
עוד קשה, מאי קא בעי מ"ט דב"ש, דהא שמאי דינא קאמר, ואפי' רבנן מודו בהא דדוד חייב, כיון שהשליח לאו בר חיובא הוא, דהא יואב לא הרגו בידים, וגוים נמי כדין הרגוהו דאם בא להורגך השכם להורגו, וכל היכא דשליח לאו בר חיובא הוא מחייב שולחו. ואפשר לומר דכיון דיואב העמידו בעמק המלחמה הוה ליה כאלו הרגו יואב בידים. אבל אכתי קשיא לי מאי קא מייתי ראיה מדוד שחייב שולחיו, שאני התם דיואב היה מוכרח לעשות כן משום אימת מלך, אבל לעולם כשהשליח אינו מוכרח לא יהא חייב המשלח. וי"ל כיון דאמרי' יהרג ואל יעבור אין חלוק בין מוכרח לשאינו מוכרח.

נימוקי יוסף מסכת בבא קמא דף כט עמוד א
... ואף על גב דקי"ל [קדושין דף מב ב] אין שליח לדבר עבירה היינו היכא דשליח ידע במלתא דאיסורא דאיכא למימר דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין אבל הכא ליכא למימר הכי ומיחייב שולחו וכתבו האחרונים ז"ל דאינו נכון ...ובמס' קדושין [דף מג א] נמי אמר דדוד לא נענש על שהרגו לאוריה לפי שיואב הרגו ואין שליח לדבר עבירה ואף על פי שיואב לא היה יודע בדבר והיה סובר כשראה הספר ששלח לו המלך שהיה חייב לו מיתה

נתיבות המשפט באורים סימן שמח ס"ק ד: דהנה מהא דשליח חייב בשוגג אין ראיה, דהא כתב הש"ך בסימן רצ"ב ס"ק (ז') [ד'] דאף במקום שיש שליח לדבר עבירה לא חידשה רחמנא רק לחייב המשלח ולא לפטור השליח

שו"ת שואל ומשיב מהדורה תניינא חלק ב סימן סט
והנה בהיותי בזה שנת תרי"ג ל"ד למב"י עש"ק בהר ראיתי ברד"ק שמואל ב' י"ב במה דכתיב את אוריה החתי הכית בחרב ואת אשתו לקחת לך לאשה כתב הרד"ק אף דאין שליח לדבר עבירה שאני הכא שהכתוב קראו הורג שנאמר ואותו הרגת בחרב בני עמון והטעם לפי שהוא מלך ואין עוברין על מצותיו כאלו הוא הרגו וכן שאול שצוה להרוג נוב עיר הכהנים ואף שאין לעבור על התורה אף במצות המלך כדכתיב רק אפילו הכי אין כל אדם נזהר בזה ויודע לדרוש אכין ורקין ולכך העונש על המלך. ונוראות נפלאתי אחרי שהרד"ק היה תלמודי גדול כאשר התפאר בעצמו להרב מוהר"י אלפכאר שעוסק תמיד בהוויות דאביי ורבא איך לא זכר שם שדבר זה נחלק שמאי הזקן עם רבנן ולמד בקידושין דף מ"ג מאותו הרגת בחרב בני עמון דיש שליח לדבר עבירה ואח"כ מסיק דרק חייב בדיני שמים ודינא רבא א"ב ואח"כ אמר אבע"א שאני התם דגלי קרא ואותו הרגת ודוחק לומר דהש"ס כיון לזה ומ"ש לפי שהוא מלך ואין עובר על מצותיו באמת אף למ"ד אי בעי עביד כאן לא מקרי בע"כ דשאני חצר דאין לו בחירה אבל כאן אסור לו להרגו אף דצריך לקיים מצות המלך מכל מקום בש"ד אמרינן מה חזית דדמא דידך סומק ואין מתרפאין בש"ד וגם דבאמת יש לדרוש אכין ורקין ....ובאמת לכאורה יש לומר דיואב היה מזיד דהיה לו להבין דאם נתחייב מצד הדין מיתה למה לא הרגו דוד בפרהסיא וצוהו לשומו נגד המלחמה ...ובשו"ת נו"ב מהד"ק חלק אהע"ז סי' ע"ח ראיתי שהקשה גם כן הגאון מוהר"ץ ז"ל אבד"ק האמבורג דיואב היה מוכרח והוה כמו חצר דבע"כ והנוב"י השיב לו בסי' פ' אות ט"ו דהאדם הוא בעל בחירה ולא שייך בע"כ והוא כמ"ש ושמחתי מאוד ...

ים של שלמה מסכת בבא קמא פרק ז סימן לג
... (מביא מדברי אחד הראשונים) וכן לת"ק דפליג עליה, וסבר אין שליח לדבר עבירה, ג"כ לא נענש דוד. ואף שיואב לא ידע מסיבת הריגת אוריה, אלא בגזירת המלך. אלמא היכא דאמרינן אין שליח לדבר עבירה אין חילוק בין ידע ללא ידע.

אבל כי דייקת שפיר בסוגיא, יהיה היפך דבריו, דע"כ לפי סוגיא דהתם מוכרח אתה לומר שיואב ג"כ היה חייב בדבר. וקצת נוטה דעת המקרא, שכתב לו דוד המלך בכתב ע"י אוריה (שם י"א, ט"ו). הבו את אוריה אל מול פני המלחמה החזקה. ושבתם מאחריו ונכה ומת. א"כ וכי לא הרגיש יואב שלא היה נתחייב אוריה מיתת ב"ד בדין סנהדרין, שהיה ראוי להמית עליו. מדהמציא עליו תחבולה להמיתו בחשאי ובהסתר. דאם אי אתה אומר כן. א"כ

התנא קמא שסבר האומר הרוג הנפש כו', שהוא חייב, והמשלחו פטור. ומסתמא במעשה דוד ויואב אייר, דהא פליגי בקרא. א"כ למה חייב יואב, נהי דאין שליח לדבר עבירה, דלא חייב המשלחו. סוף סוף יואב דלא ידע למה חייב. הלא אונס פטר רחמנא.

תלמוד ירושלמי מסכת סנהדרין פרק י הלכה ב
ויאמר המלך לרצים הניצבים עליו סובו והמיתו את כהני ה' כי גם ידם עם דוד וגו' עד [דף נב עמוד ב] ולא גלו את אזניו מי היו. א"ר שמואל בר רב יצחק אבנר ועמשא היו. אמרו ליה כלום אית לך עלינן אלא הדין זונרא והדין כלינירין הא טריפין לך. [שמואל א כב יז] ולא אבו עבדי המלך לשלוח את ידם בכהני ה'. ויאמר המלך לדוייג א"ר יהודה בר פזי לדוייג כתיב אמר לו נתפשתה כדג אתה עבדתה רבתה סוב אתה ופגע בכהני ה'. [שם יח] ויסב דואג האדומי ויפגע בכהנים וגו'.

תלמוד ירושלמי מסכת פאה פרק א הלכה א: ואבנר למה נהרג...וי"א ע"י שהיתה ספיקה בידו למחות בנוב עיר הכהנים ולא מיחה.